

Kirja paljastaa miten Neuvostoliitto oikeutti Viipurin valloituksen

Neuvostoliitto ryhtyi jälleenrakentamaan Viipuria ristiriitaisissa tunnelmissa ensin 1940 ja sitten 1944. Kaupunkiin värvätyt asukkaat ihmettelivät sen vaurautta, joka näkyi tuhoista huolimatta. Virallinen propaganda vakuutti, että Suomen työväestön kärsimykset ja kaupungin kuuluminen 200 vuotta Venäjän imperiumiin oikeuttivat Viipurin valloituksen.

Näin tiivistyvät lähtökohdat Yury Shikalovin ja Tapio Hämysen kirjassa ”Viipurin kadotetut vuodet 1940-1990”. Kirjan on kirjoittanut pääosin Itä-Suomen yliopiston tutkijana työskentelevä Shikalov, joka on asunut Viipurin alueella. Hän on käyttänyt paljon neuvostoaikaisia ja venäjänkielisiä lähteitä. Tuloksen viimeistelee kyky tulkita neuvostoliittolaista toimintakulttuuria.

Kuvaus Talvisodan jälkeisestä Viipurista kertoo sellaisenkin kiinnostavan tiedon, että ensimmäisten joukossa Neuvosto-Viipuriin saapui Otto Wille Kuusinen apulaisineen. Jo Talvisodan jälkeen tähdennettiin, että Viipuri oli tärkeä kohde sekä taloudelle että Leningradin puolustukselle.

Kaikki Talvisodan vahingot laitettiin kirjan mukaan suomalaisten lahtareiden ja suojeluskuntalaisten niskoille. Siviiliasukkaat nimettiin uhreiksi, joita julmat suojeluskuntalaiset olivat pakottaneet pakenemaan kauan odotetun neuvostovallan tuloa. Asuntoihin jääneet perhevalokuvat ja välttämättömyystarviket todistivat neuvostotulkinnassa siitä, että asukkaat oli viety pois kiireesti ja väkivaltaisesti.

Neuvostoasiantuntijoiden tuomio kaupungista oli tyly: Viipurin arkkitehtuurin merkittävät talot oli rakennettu Venäjän aikana 1800-luvulla, sen jälkeen ei oltu rakennettu mitään erikoista.

Virallinen propaganda viestitti, että neuvostokansalaisilla on oikeus ottaa haltuunsa suomalaisten lahtareiden asuntoja ja omaisuutta. Ihmisille luvattiin paljon mutta lupauksia ei pidetty, kirjoittaa Shikalov. Viipurin tärkeydestä kertoo se, että asuttaminen tapahtui Moskovan ja Josif Stalinin henkilökohtaisessa valvonnassa.

Asukkaat olivat kirjavaa joukkoa, sotilaita, Leningradista tulleita asiantuntijoita ja työntekijöitä sekä kolhoosilaisia Keski-Venäjältä ja Valko-Venäjältä. Osa oli huippukoulutettuja, toiset eivät olleet koskaan ennen nähneet suurta kaupunkia. Viipuri herätti ihastusta mutta myös epävarmuutta ja pelkoa.

Viipurin parhaat asunnot annettiin puna-armeijan komentajille. Kirja kertoo esimerkkinä, miten upseerin nelihenkisen perhe sai kuuden huoneen asunnon Kullervonkadulla. Pienetkin asunnot tekivät vaikutuksen, sillä useat perheet saivat oman asunnon ensimmäisen kerran. Nuori perhe pääsi keskustan yksiöön, joka oli täynnä tavaraa. Muualla maassa se ei ollut mahdollista.

Koska harva neuvostokansalainen oli nähnyt länsimaisia kaupunkeja, oli helppo valehdella työläisten kurjasta elämästä, kirjoittaa Shikalov. Viipurin uusille asukkaille oli suuri yllätys nähdä, millaisissa oloissa suomalaiset työläiset olivat asuneet.

Propagandan mukaan hienot asunnot olivat porvarillisten valkosuomalaisten asuntoja ja runsaus oli saatu ryöstämällä työntekijöitä. Näin luotiin asetelma, jonka mukaan sotilaat ja uudisasukkaat kokivat, että he olivat oikeutettuja kostamaan valkosuomalaisille roistoille, tulkitsee Shikalov. Hänen mielestään sotilaille muodostui mielikuva, että kaupunki oli annettu heille palkintoja sodan kärsimyksistä.

Heinäkuussa 1940 Viipurista tuli Karjalais-suomalaisen neuvostotasavallan kaupunki, jossa suomen kielen asemaa pyrittiin vahvistamaan. Esimerkiksi katukyltit muutettiin kaksikielisiksi.

Asuntojen lisäksi koulurakennukset ja niiden kalusto tekivät suuren vaikutuksen neuvostoliittolaisiin lapsiin. Tätä myönteistä vaikutelmaa torjuttiin Shikalovin mukaan sillä, että kouluissakin puhuttiin paljon valkosuomalaisista lahtareista ja siitä kuinka puna-armeija taisteli oikeuden puolesta, joten neuvostolapset saivat käyttää suomalaisia kouluja oikeutetusti.

Kirja kuvaa myös neuvostoviipurilaisten evakkoon lähdön. Se tapahtui nopeasti. Yksi evakoista muistelee, miten kukaan ei tiennyt mihin mennään ja juna ajoi kahdeksan vuorokautta. Stalinin direktiivi käski tuhoamaan kaiken arvokkaan omaisuuden, jota ei pystytty viemään pois.

Sitten taas 1944 vanha venäläinen kaupunki vapautettiin vihollisen käsistä, kuten neuvostopropaganda ja historian tulkinta asian ilmaisi. Kaupungin tuhoista syytettiin Shikalovin mukaan suomalaisia fasisteja, jotka olivat rikkoneet, särkeneet ja tuhonneet kaiken, minkä olivat saaneet käsiinsä.

Neuvostotulkinnan mukaan siviiliasukkaita ajettiin pois kaupungista eikä heille annettu lupaa ottaa mitään omaisuudesta. Lähtöä vastustaneet surmattiin heti.

Kuvaukset Viipurin rappeutumisesta oikeuttivat kaupungin valloittamisen ja vapauttajat pelastivat Viipurin totaaliselta rappeutumiselta, tulkitsee Shikalov. Sodat olivat tuhonneet kaksi kolmasosaa Viipurin rakennuskannasta.

Kirjassa lainataan Viipuriin 1944 tulleita sotilaita: yksi toteaa, että piti Suomea takapajuisena, mutta se mitä näki, pakotti vaihtamaan mielipiteitä. Venäläisiä sotilaita hämmästytti myös se, kuinka hyvin suomalaiset olivat hoitaneet talojaan.

Vaikka Neuvostoliiton media oli välittänyt jatkuvasti kuvauksia julmista suomalaisista lahtareista ja köyhyydessä asuvista työläisistä ja talonpojista,

luovutettujen alueiden kylät ja kaupungit aiheuttivat valtavan kulttuurishokin puna-armeijan sotilaille. Esimerkiksi wc-paperilla varustetut käymälät ihmetyttivät.

Viipuri oli täynnä tavaroita, joita leningradilaiset kaipasivat kipeästi. Kirjan mukaan eräät puna-armeijan komentajat käyttivät tilannetta hyväkseen häikäilemättä. Ryöstöt olivat niin yleisiä, että Viipurin kaupunkineuvoston ensimmäisen istunnon pääteema oli kysymys sotasaaliin keräyksestä, vartioinnista ja asuntojen jaosta.

Kun sitten kaupunkiin ruvettiin houkuttelemaan siirtolaisia, tuet ja edut määrättiin tarkkaan, koska juuri käytännön lupaukset saivat ihmiset muuttamaan. Jokainen Viipuriin siirtynyt sai ilmaiseksi kolme paria huopasaappaita, kaksi huivia ja kaksi lämmintä hattua. Lisäksi jokaiselle perheelle oli luvattu talo piharakennuksineen sekä hehtaarin verran kasvimaata.

Väestö värvättiin Vologdan, Kirovin, Jaroslavl, Vladimirin ja Kalininin eli nykyisen Tverin alueilta. Lisäksi muuttajia tuli sodan tuhoamilta alueilta Ukrainasta ja Valko-Venäjältä. Vuoden 1946 alussa Viipurissa oli 16 400 asukasta. Kirjan mukaan ihmiset, jotka olivat asuneet 1800-luvun oloissa, siirtyivät suoraan länsimaiseen elinympäristöön, vanhaan eurooppalaiseen kulttuurikaupunkiin.

Samaan aikaan propagandassa suomalaisia nimitettiin miehittäjiksi, jotka tuhosivat ja polttivat yli 500 asuintaloa, kulttuuri- ja koulurakennusta, sairaaloita ja aiheuttivat suurta vahinkoa rautatieasemalle. Näin neuvostokansalaisille ei jäänyt Shikalovin mukaan epäilystäkään siitä, että Viipurin kaupungin siirtyminen neuvostovaltion haltuun oli oikeudenmukainen teko. Neuvostoliittolaisen historiantulkinnan mukaan puna-armeija palautti historiallisen oikeudenmukaisuuden Karjalankannaksen alueella.

Sitten Viipurista ruvettiin muokkaamaan Leningradin alueen suurinta teollisuuskaupunkia. Aluksi perustettiin maitokombinaatti, korjattiin olutpanimo ja liikenneyhteyksiä parannettiin. Leningradista Viipuriin lennettiin kuusi kertaa viikossa vuoden 1946 alussa. Tammikuussa 1947 ruvettiin rakentamaan telakkaa, josta tuli kaupungin tärkein teollisuuslaitos ja merkittävä koko Neuvostoliiton laivanrakennukselle.

Aallon kirjastoon harkittiin saunaa

Parhaimmat asunnot menivät armeijan ja neuvostoaikaisen salaisen poliisin KGB:n edeltäjän, NKVD:n upseereille.

Kirja antaa karun kuvan toteamalla, että keskiajan tavat palasivat 1940-luvun lopun Viipuriin. Talojen seinät ja piharakennukset olivat ulosteiden ja likavesien peitossa,

koska asukkaat heittivät ne ulos ikkunoista.

Kirja kuvaa myös mustan pörssin syntyä jo 1940-luvun lopulla. Korttijärjestelmä loppui 1947 mutta pula peitettiin hintojen kalleudella. Keskipalkka oli 500 ruplaa kuukaudessa, sokeri maksoi 15 ruplaa kilo ja voikilo 65 ruplaa.

Kesäkuussa 1949 Viipurissa juhlittiin kaupungin vapauttamisen viisivuotisjuhlaa. Paikallislehden mukaan fasistit tuhosivat kaupungin, polttivat parhaimmat talot, tehtaot ja laitokset. Nyt viiden vuoden kuluttua on saavutettu ja reilusti ylitettykin se kehitystaso, joka Viipurissa oli ennen sotaa.

Kirjan mukaan sekä venäläiset että suomalaiset tutkijat ovat nykyisin sitä mieltä, että Viipurin vanhalle rakennuskannalle ensimmäiset sodan jälkeiset vuodet olivat yhtä tuhoisia kuin sota itse. Kirkkoja hävitettiin mutta jopa Aallon kirjastoon suunniteltiin yhteissaunaa.

Värikäs iloinen suomalainen kulttuurikaupunki muuttui harmaaksi ja ankaraluonteiseksi kaupungiksi, kokoaa Shikalov johtopäätöksensä Viipurista, josta myöhemmin pyrittiin tekemään näyteikkuna länsimaisille vierailijoille.

Jokaisen Karjalankannaksen vaiheista kiinnostuneen pitäisi lukea Shikalovin ja Hämyksen kirja, sillä se sisältää paljon tietoa Neuvosto-Viipurin vaiheista. Vielä merkittävämpää on se, miten kirja avaa neuvostopropagandan toimintatapoja.

Suomessa on selvitetty monissa tutkimuksissa ryssävihaa, mutta Viipurin kadotetut vuodet on ensimmäinen, joka kuvaa, miten Neuvostoliitossa oikeutettiin Viipurin ja Karjalankannaksen haltuunotto. Se tapahtui kirjan esimerkkien valossa niin, että lietsottiin kaunaa Kannaksen aivan tavallisia suomalaisia asukkaita kohtaan. Miten tämä perintö vaikuttaa nykyisin? Sekin olisi tarpeellinen selvityksen aihe.

Viipuri oli Suomen toiseksi suurin kaupunki vuoden 1939 alussa ja siellä asui 83 000 ihmistä.

Anne Kuorsalo

Yury Shikalov-Tapio Hämynen: Viipurin kadotetut vuodet 1940-1990, Tammi 2013.